

Цитування:

Цюняк, О. П. (2026). Неперервний професійний розвиток вчителів початкових класів: сучасні тенденції та освітні практики. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1(29), 141–154. [https://doi.org/10.35387/od.1\(29\).2026.141-154](https://doi.org/10.35387/od.1(29).2026.141-154)

УДК 37.091.12:373.3-051(045)

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(29\).2026.141-154](https://doi.org/10.35387/od.1(29).2026.141-154)

БЕЗПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСВІТНІ ПРАКТИКИ

Цюняк Оксана Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Tsiuniak Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education and Educational Innovations Vasyl Stefanyk Carpathian National University

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-4573-1865>

E-mail: oksana.tsiuniak@cnu.edu.ua

Анотація. В оглядовій статті обґрунтовано сучасні тенденції безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів у контексті сучасних освітніх трансформацій, серед яких: цифровізація освіти і розвиток інформаційно-цифрової компетентності вчителів; індивідуалізація професійного розвитку та побудова індивідуальних освітніх траєкторій; становлення професійних спільнот як середовища колегіального навчання; розвиток менторства та педагогічного коучингу як інструментів підтримувального професійного зростання. Актуальність дослідження зумовлена процесами цифровізації суспільства, реформуванням системи загальної середньої освіти, інтеграцією України до європейського освітнього простору, утвердженням ідеї освіти впродовж життя, а також викликами воєнного стану. Методологічну основу дослідження становить комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових методів: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняльний метод, системний підхід та контент-аналіз, що забезпечили об'єктивність і достовірність отриманих результатів. Обґрунтовано роль цифрових освітніх платформ у забезпеченні доступності та безперервності професійного навчання педагогів. Акцентовано увагу на діяльності інституцій післядипломної педагогічної освіти та центрів професійного розвитку педагогічних працівників як ключових суб'єктів забезпечення професійного зростання вчителів початкових класів. Наголошено, що ефективність неперервного професійного розвитку вчителів початкових класів визначається рівнем методичного, консультативного та організаційного супроводу, який забезпечує системність, безперервність і практичну спрямованість їхнього професійного зростання.

Ключові слова: неперервний професійний розвиток; вчителі початкових класів; освіта впродовж життя; цифровізація освіти; освітні трансформації; освітні практики; професійне зростання.

Публікація розміщена на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CCBY4.0), що дозволяє вільне використання з обов'язковим зазначенням авторства та джерела.

© Цюняк О. П., 2026

CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS: CURRENT TRENDS AND EDUCATIONAL PRACTICES

Abstract. *The review article substantiates current trends in the continuous professional development of primary school teachers within the context of contemporary educational transformations, including: the digitalization of education and the development of teachers' digital competence; the individualization of professional development and the design of individual educational trajectories; the formation of professional communities as environments for collaborative learning; and the advancement of mentoring and pedagogical coaching as instruments of supportive professional growth. The relevance of the study is determined by the processes of societal digitalization, the reform of the general secondary education system, Ukraine's integration into the European educational area, the establishment of the concept of lifelong learning, as well as the challenges caused by martial law. The methodological framework of the research is based on a set of interrelated general scientific methods, including analysis, synthesis, generalization, systematization, the comparative method, the systemic approach, and content analysis, which ensured the objectivity and reliability of the obtained results. The role of digital educational platforms in ensuring the accessibility and continuity of teachers' professional learning has been substantiated. Particular attention is focused on the activities of postgraduate pedagogical education institutions and centers for the professional development of pedagogical staff as key stakeholders in supporting the professional growth of primary school teachers. It is emphasized that the effectiveness of continuous professional development of primary school teachers is determined by the level of methodological, consultative, and organizational support that ensures the systematic, continuous, and practice-oriented nature of their professional growth.*

Key words: *continuous professional development; primary school teachers; lifelong learning; digitalization of education; educational transformations; educational practices; professional growth.*

Постановка проблеми, її актуальність. Сучасний етап розвитку освіти України характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими цифровізацією суспільства, реформуванням системи загальної середньої освіти, інтеграцією до європейського освітнього простору та утвердженням ідеї освіти впродовж життя. Виклики воєнного часу також суттєво вплинули на функціонування системи освіти України та актуалізували потребу в забезпеченні безперервності освітнього процесу, розвитку цифрової компетентності педагогів, їхньої психологічної стійкості, адаптації до умов змішаного й дистанційного навчання. Стає очевидним, що в умовах сучасних освітніх трансформацій зростає роль учителя як суб'єкта освітнього процесу, здатного до постійного професійного саморозвитку, інноваційної діяльності та адаптації до змін освітнього середовища. Тому актуалізується проблема неперервного професійного розвитку вчителів початкових класів, оскільки саме вони забезпечують інституційне просування закладів загальної середньої освіти, впливають на академічну успішність учнів (Asmare, 2025; López-Martín, Gutiérrez-de-Rozas, González-Benito, & Exrósito-Casas, 2023), закладають фундамент освітньої траєкторії і забезпечують формування ключових компетентностей здобувачів освіти, розвиток їхньої пізнавальної активності, критичного мислення, соціальних навичок, здатності до навчання впродовж життя тощо.

Аналіз сучасної педагогічної теорії та практики свідчить про наявність низки суперечностей між: суспільним запитом на конкурентоспроможного, мобільного й інноваційно орієнтованого вчителя та його недостатньою готовністю до професійної діяльності в умовах сучасних освітніх трансформацій; потребою в неперервному професійному розвитку вчителів початкових класів та недостатнім використанням

сучасних освітніх практик, технологій і моделей професійного навчання; зростанням цифрової, комунікативної та інноваційної компетентностей вчителів і недостатнім рівнем методичного супроводу їх розвитку у системі післядипломної педагогічної освіти.

Зазначені суперечності зумовлюють необхідність теоретичного осмислення сучасних тенденцій та ефективних освітніх практик безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів в умовах освітніх трансформацій.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади освіти дорослих у системі безперервної освіти досліджують О. Аніщенко, Л. Лук'янова, С. Прийма, Л. Тимчук та ін. Андрагогічні основи післядипломної професійної освіти обґрунтовано у працях Л. Набоки, Л. Лук'янової, Т. Сорочан та ін. Особливості, форми й технології навчання дорослих висвітлено в дослідженнях О. Дубасенюк, М. Кадемії, С. Сисоєвої та ін. Сучасні тенденції професійного розвитку педагогічних працівників, питання діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти як осередків професійного розвитку педагогічних працівників висвітлювали у своїх дослідженнях В. Базелюк, О. Бульвінська, Т. Чудовська, Т. Сорочан, М. Скрипник, С. Толочко та ін. Проблематика професійного самовдосконалення та саморозвитку представлена в наукових працях В. Бондаря, П. Гусака, І. Зязюна, В. Кременя, О. Коваленко, О. Романовського, І. Шаповалової та ін. Питання особистісного розвитку і саморозвитку в контексті неперервної професійної освіти аналізувала В. Семиченко. Різні аспекти функціонування системи неперервної професійної освіти відображено в роботах таких українських учених, як С. Гончаренка, Р. Гуревич, І. Зязюна, Г. Костюк, Н. Ничкало, В. Олійник, О. Савченко, С. Сисоєвої, Л. Хомич, М. Фіцули та ін.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що у вітчизняній педагогічній науці достатньою мірою розроблено теоретичні засади професійного саморозвитку особистості, визначено його сутність, функції та значення для ефективної професійної діяльності, а також обґрунтовано взаємозв'язок між саморозвитком педагога і результативністю його професійної діяльності. Водночас у контексті проблеми безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів залишається недостатньо дослідженням питання наукового обґрунтування сучасних тенденцій цього процесу, а також систематизації й узагальнення ефективних освітніх практик його реалізації в умовах освітніх трансформацій.

Мета і завдання дослідження. *Метою статті* є теоретичне обґрунтування сучасних тенденцій та ефективних освітніх практик безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів в умовах освітніх трансформацій. *Завдання:* розкрити концептуальні засади безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів у контексті сучасних освітніх трансформацій; обґрунтувати його як цілісну систему особистісного й професійного зростання педагога.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплекс узгоджених наукових методів, які забезпечили обґрунтованість отриманих результатів. Теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація) застосовано для визначення сутності базових понять дослідження. Метод системного аналізу дозволив розглянути професійний розвиток учителя як цілісне багатокomпонентне явище. Контент-аналіз матеріалів офіційного сайту Рогатинського центру професійного розвитку педагогічних працівників сприяв виявленню ефективних освітніх практик професійної підтримки педагогів. Порівняльний метод забезпечив визначення перспективних напрямів модернізації системи післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні засади дослідження проблеми безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів

ґрунтуються на положеннях сучасної педагогічної науки, андрагогічного й компетентнісного підходів. У науковому дискурсі *безперервна освіта* трактується як цілісний процес становлення і розвитку особистості, що охоплює всі етапи її професійного життя та забезпечує постійне оновлення знань, умінь і компетентностей. Українські дослідники зазначають, що неперервна освіта є системним явищем, яке інтегрує формальну, неформальну та інформальну складові навчання і забезпечує безперервність професійного розвитку фахівця в умовах змінного соціокультурного середовища (Савош, 2018, 113–117).

У 2017 році ухвалено Закон України «Про освіту» (2017), згідно з яким освіта дорослих, зокрема післядипломна освіта, належить до невід'ємних складників системи освіти (стаття 10). У документі, зокрема, визначено, що держава забезпечує умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, які надають послуги у сферах формальної, неформальної та інформальної освіти, і особа може реалізовувати право на освіту впродовж життя (стаття 8).

Л. Лук'янова зазначає, що освіта дорослих є невід'ємною складовою безперервної освіти і спрямована на забезпечення професійного та особистісного розвитку людини впродовж життя. Ефективність навчання дорослих визначається такими принципами, як опертя на життєвий і професійний досвід, практична спрямованість навчання та самостійність освітньої діяльності (Лук'янова, 2019, 73–82). У Концепції розвитку педагогічної освіти (Міністерство освіти і науки України, 2018) акцентовано увагу на необхідності впровадження гнучких моделей підвищення кваліфікації, розвитку цифрової компетентності, застосування інноваційних освітніх технологій і розширення можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти педагогічних працівників.

Освіта впродовж життя є однією з провідних ідей безперервного професійного розвитку вчителів. Її сутність полягає у визнанні того, що навчання й професійне вдосконалення людини не обмежуються певним етапом здобуття освіти, а тривають упродовж усього життя відповідно до суспільних змін, професійних викликів та особистісних потреб. На переконання Г. Паньків, освіта впродовж життя є як потребою кожної людини, так і загальною вимогою часу до всього суспільства. Така освіта сприяє адаптації кожної людини до соціальних та економічних умов, які в сучасному світі досить швидко змінюються (Паньків, 2023). Для вчителів початкових класів освіта впродовж життя має важливе значення, оскільки саме початкова школа є основою формування особистості дитини, її мотивації до навчання, соціалізації та розвитку ключових компетентностей. Як показує досвід, учитель початкових класів має постійно вдосконалювати методики навчання, опановувати педагогічні технології, цифрові інструменти, інклюзивні практики та інноваційні підходи до організації освітнього процесу.

Теоретичним підґрунтям дослідження порушеної проблеми є андрагогічний підхід. Як свідчать результати наукових пошуків (Лук'янова, & Аніщенко, 2017), навчання дорослих має ґрунтуватися на врахуванні їхнього професійного досвіду, внутрішньої мотивації, потреби у практичному застосуванні здобутих знань, що зумовлює необхідність переходу від традиційної моделі підвищення кваліфікації до моделі суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі післядипломної педагогічної освіти. Вчителі початкових класів мають швидко адаптуватися до сучасних освітніх змін: реалізації компетентнісного, діяльнісного та дитиноцентрованого підходів, використання цифрових технологій, організації інклюзивного освітнього середовища та впровадження педагогіки партнерства. Ефективність такого професійного розвитку значною мірою залежить від внутрішньої мотивації педагога до самовдосконалення та усвідомлення

власних професійних потреб.

Аналіз наукових розвідок дозволяє стверджувати, що компетентнісний підхід змінює роль учителя в освітньому процесі. Так, О. Савченко зазначає, що сучасний учитель має не лише передавати знання, а й створювати умови для активного набуття учнями досвіду діяльності, розвитку самостійності та здатності до їх практичного застосування (Савченко, 2012). Упровадження діяльнісного підходу в початковій школі передбачає використання проектних технологій, інтерактивних вправ, навчальних ігор, дослідницьких завдань, STEM-методик та інших форм активного навчання. У зв'язку з цим безперервний професійний розвиток учителя має бути спрямований на формування здатності проектувати освітнє середовище, у якому дитина є активним суб'єктом навчання. Важливого значення набуває здатність реалізувати у навчанні «золоту п'ятірку» педагогічних підходів і теорій, з-поміж яких: біхевіоризм (спостереження й ґрунтовне вивчення учнівських реакцій на стимули), конструктивізм (заохочення учнів до здобуття та засвоєння знань через досвід і рефлексію), гуманізм (акцент на розвитку особистості кожної дитини, на соціальних та емоційних навичках учнів), конективізм (особлива увага ролі сучасних технологій у навчанні), навчання, засноване на дослідженні (учні керують своїм навчанням, ставлячи запитання та досліджуючи теми). Навчальні заняття мають стати майстернями відкриттів, а класи – комфортним простором, де діти вчать думати, творити й діяти (Мельник, & Шагєва, 2025, 34–39). Особливо важливого значення в сучасній освіті набуває дитиноцентрований підхід, що ґрунтується на визнанні унікальності кожної дитини, її потреб, інтересів, здібностей та індивідуального темпу розвитку. Дитиноцентризм вимагає від учителя високого рівня педагогічної майстерності, емпатії, рефлексії, готовності до індивідуалізації навчання.

Отже, орієнтація на компетентнісний, діяльнісний і дитиноцентрований підходи визначає сучасний зміст професійної діяльності вчителя початкових класів і зумовлює необхідність його безперервного професійного розвитку.

У статті 18 Закону України «Про освіту» (Верховна Рада України, 2017) *неперервний професійний розвиток* визначено як безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності.

З метою забезпечення розвитку системи неперервної педагогічної освіти в Україні було затверджено Концепцію розвитку неперервної педагогічної освіти (Міністерство освіти і науки України, 2013). У документі наголошується, що основною метою розвитку неперервної педагогічної освіти є відтворення людського капіталу та інтелектуального потенціалу суспільства, забезпечення сталого розвитку держави через якісну підготовку педагогічних кадрів, створення ефективної системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників. Концепція акцентує увагу на необхідності поєднання національних освітніх надбань із європейськими традиціями професійного розвитку педагогів, здатних до постійного професійного вдосконалення, здійснення педагогічної діяльності на засадах гуманізму, демократії, інноваційності та високих технологій. Згідно з Концепцією «Нова українська школа» (Міністерство освіти і науки України, 2016), *безперервний професійний розвиток педагога* розглядається як процес його саморозвитку та самореалізації протягом усього життя. Соціальне замовлення зумовлює потребу у підготовці педагогічних працівників, здатних ефективно відповідати на виклики суспільства, забезпечуючи неперервний інтелектуальний, культурний і духовний розвиток упродовж життя шляхом поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти.

Сучасний учитель має бути не лише транслятором знань, а фасилітатором, коучем, наставником, організатором компетентнісного навчання.

У контексті порушеної проблеми безперервний професійний розвиток учителів початкових класів визначаємо як комплекс взаємопов'язаних тенденцій, які відображають трансформаційні процеси в сучасній освіті.

Однією з провідних тенденцій є *цифровізація освіти*, що передбачає системне впровадження цифрових технологій у професійну діяльність педагога та розвиток його інформаційно-цифрової компетентності. У наукових дослідженнях наголошується, що цифрова компетентність є інтегративною характеристикою сучасного вчителя і включає не лише технічні навички, а й здатність ефективно, етично та безпечно діяти в цифровому середовищі (Сурков, 2025, с. 156–166). Л. Хоменко стверджує, що в умовах цифрової трансформації освіти професійний розвиток педагогів має бути безперервним і спрямованим на вдосконалення цифрової грамотності, впровадження інноваційних технологій в освітній процес. Водночас цифрові технології розглядаються як засіб формування професійних компетентностей учителя та як інструмент модернізації освітнього середовища (Хоменко, 2023, с. 111–119).

Зазначимо, що застосування цифрових платформ, інтерактивних освітніх ресурсів, відеоуроків, мобільних застосунків і сервісів онлайн-комунікації стає невід'ємною складовою професійної діяльності сучасного вчителя початкових класів. Педагог має орієнтуватися в інформаційному просторі, одержувати інформацію, яка є основним ресурсом цифрової освіти, та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог професійної діяльності (створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації; використовувати Інтернет-технології, локальні мережі, бази даних; розробляти власні електронні продукти (електронні розробки уроків; електронні підручники, навчальні програми, демонстраційний матеріал); має оволодіти новими знаннями і вміннями, що допоможуть комфортно працювати, бути конкурентоспроможним в освітньому просторі інформаційного суспільства; адаптовувати методи навчання до різних стилів навчання учнів і змінювати підходи відповідно до сучасних вимог; ефективно управляти власним часом та часом для проведення уроків з метою максимального досягнення результатів; сприяти розвитку творчих здібностей здобувачів освіти. Ці навички допомагають учителю ефективно впроваджувати інновації, створювати сприятливу навчальну атмосферу та готувати учнів до викликів сучасного світу. Адже навчання за принципом «знати все» змінюється на принцип «знати, як навчатися впродовж життя та стати самореалізованим і конкурентноздатним», а робота з інформацією на принципах «запам'ятовування» поступово втрачає сенс через розвиток всемережжя як глобального джерела інформації. Отже, важливими стають не лише знання, а й актуальні навички на основі поєднання медіаграмотності, умінь працювати з інформацією тощо (Tsiuniak, Yaremchuk, Haliuka, & Prots, 2024, с. 146–163).

Цифрові технології в освіті уможливили створення низки платформ (табл. 1), що забезпечують професійний розвиток педагогів, відкривають можливості для навчання, комунікації, обміну досвідом. Цифрове середовище надає доступ до електронних бібліотек, методичних матеріалів, навчальних та інших спеціалізованих ресурсів, зокрема спрямованих на розвиток цифрової грамотності. У такий спосіб цифрові платформи стають не лише каналом отримання нових знань, а й простором професійної взаємодії, педагогічної рефлексії, обміну досвідом. Це посилює можливості безперервного професійного розвитку вчителя.

Таблиця 1

**Цифрові платформи для безперервного професійного розвитку
вчителів початкових класів**

Назва платформи	Тип платформи	Основні можливості	Освітній потенціал для вчителя
edX	Міжнародна платформа онлайн-навчання	Онлайн-курси від провідних університетів світу, сертифікаційні програми, навчальні модулі.	Підвищення кваліфікації, опанування цифрових технологій, розвиток професійних компетентностей.
Coursera	Освітня онлайн-платформа	Курси, спеціалізації, програми професійного розвитку, сертифікація	Формування цифрової грамотності, інтеграція ІКТ в освітній процес.
Google for Education	Освітня екосистема цифрових інструментів	Google Classroom, Google Workspace for Education, тренінги, вебінари.	Організація цифрового навчання, розвиток ІК-компетентності педагога.
Schoology	Система управління навчанням (LMS)	Створення курсів, управління навчальним процесом, комунікація.	Організація дистанційного навчання, професійна взаємодія педагогів.
TED-Ed	Освітня відеоплатформа	Відеоуроки, інтерактивні матеріали, навчальні сценарії.	Використання відеоконтенту в навчанні, розвиток методичної майстерності.
LinkedIn	Професійна соціальна мережа	Професійні групи, спільноти, обмін досвідом.	Професійна комунікація, нетворкінг, обмін педагогічними практиками
Edmodo	Освітня соціальна платформа	Навчальні спільноти, обмін ресурсами, групова взаємодія.	Співпраця педагогів, методична підтримка, обмін досвідом.
Twitter	Соціальна мережа	Професійні дискусії, хештеги (#edtech, #edchat).	Участь у міжнародних освітніх спільнотах, обмін інноваційними практиками.

Складено автором особисто.

Попри значний потенціал цифрових платформ для забезпечення безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів, їх використання потребує критичного осмислення з позицій ефективності, доступності та практичної результативності. Цінним є те, що педагог має змогу самостійно обирати темп, зміст і форми навчання відповідно до власних професійних потреб, що відповідає принципам освіти впродовж життя та індивідуалізації професійного розвитку. Водночас ефективність використання цифрових платформ у професійному розвитку педагогів значною мірою залежить від низки організаційно-педагогічних умов. Насамперед проблемою залишається нерівний доступ учителів до якісного цифрового середовища, що особливо відчутно в умовах воєнного стану, нестабільного інтернет-зв'язку, недостатнього технічного забезпечення закладів освіти. Для деяких педагогів суттєвими бар'єрами є недостатній рівень сформованості цифрової компетентності, труднощі самоорганізації в умовах онлайн-навчання, а також перевантаження професійними обов'язками, що ускладнює систематичне проходження курсів і тренінгів. Крім того, практика засвідчує, що участь у цифрових курсах не завжди забезпечує реальне підвищення якості педагогічної діяльності. У деяких випадках спостерігається

формалізація процесу підвищення кваліфікації, коли основною мотивацією педагогів стає отримання сертифіката, а не практичне впровадження здобутих знань у професійну діяльність. Це зумовлює необхідність посилення практико-орієнтованого характеру онлайн-навчання, розвитку механізмів педагогічної рефлексії та створення умов для методичного супроводу впровадження нових цифрових інструментів у реальний освітній процес. У зв'язку з цим актуалізується потреба у створенні адаптованих освітніх програм, спрямованих на розвиток саме тих компетентностей, які є необхідними для сучасного вчителя початкової школи.

Ще однією сучасною тенденцією є *індивідуалізація професійного розвитку*, яка передбачає перехід від уніфікованих моделей підвищення кваліфікації до побудови індивідуальної траєкторії професійного зростання вчителів початкових класів. О. Барліт, В. Могілевська, О. Сібіль індивідуальну траєкторію професійного розвитку тлумачать як персоналізований шлях реалізації професійного потенціалу педагога, який ґрунтується на його самостійному виборі форм, змісту та темпу професійного навчання і забезпечує неперервність професійного зростання в умовах динамічних змін освітнього середовища. Як зазначають дослідники, побудова індивідуальних траєкторій у системі професійного неперервного розвитку сприяє підвищенню мотивації педагогів до самовдосконалення, утвердженню професійної автономії, забезпечує ефективність неперервної освіти в умовах цифрової трансформації освіти (Барліт, Могілевська, & Сібіль, 2022, с. 62–74). Важливим компонентом індивідуальної траєкторії професійного розвитку є рефлексія власної педагогічної діяльності, що забезпечує усвідомлення вчителем динаміки професійного зростання, оцінювання досягнутих результатів і визначення подальших напрямів удосконалення.

Аналіз досвіду організації безперервного професійного розвитку педагогічних працівників в Україні свідчить про ефективну діяльність інституцій післядипломної педагогічної освіти. Обласні інститути післядипломної педагогічної освіти є академічно орієнтованими й нормативно регламентованими структурами системи безперервного професійного розвитку педагогічних працівників, діяльність яких спрямована на забезпечення підвищення кваліфікації, розроблення та оновлення освітніх програм, здійснення науково-методичного супроводу освітнього процесу, а також реалізацію сертифікаційних процедур і виконання нормативних вимог до професійного зростання педагогів. Зокрема, Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (<https://www.ipro.if.ua/>) функціонує як провідний регіональний центр науково-методичного забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників, який координує систему підвищення кваліфікації, розробляє навчально-методичні матеріали, впроваджує сучасні освітні технології в практику післядипломної освіти. Практична реалізація освітніх ініціатив із професійного розвитку вчителів початкових класів здійснюється через низку програм і курсів підвищення кваліфікації, які розміщуються на офіційній платформі дистанційного навчання Інституту (<https://dn.ipro.if.ua/>). Зокрема, функціонують курси, спрямовані на реалізацію Концепції Нової української школи, такі як «НУШ: 1–4 класи», «Інноваційні технології навчання в початковій школі», «Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи», «Інклюзивне навчання в початковій школі», а також модулі з розвитку цифрової компетентності педагога, зокрема «Використання онлайн-сервісів та цифрових інструментів в освітньому процесі» (<https://dn.ipro.if.ua/>).

Окремим напрямом діяльності Інституту є організація тематичних вебінарів, тренінгів, майстер-класів і педагогічних студій, що сприяють обміну досвідом між вчителями початкових класів та впровадженню інноваційних освітніх практик. До прикладу, у межах короткострокових програм підвищення кваліфікації вчителі

опановують методики інтегрованого навчання, STEM-підходи, технології змішаного навчання та використання цифрових освітніх ресурсів. Важливим елементом є також сертифікаційні програми та модульні курси, що дозволяють педагогам формувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку відповідно до власних освітніх потреб і запитів сучасних закладів загальної середньої освіти.

Доречно зазначити, що важливу роль у забезпеченні безперервного професійного розвитку педагогічних працівників відіграють центри професійного розвитку, які є інституційними осередками методичної, консультативної та організаційної підтримки вчителів. Їх діяльність спрямована на реалізацію державної освітньої політики, підвищення якості педагогічної діяльності та формування умов для безперервного професійного зростання педагогів відповідно до вимог Нової української школи. Зосередимо увагу на діяльності Центру професійного розвитку педагогічних працівників Рогатинської міської ради (<https://rogatyn.cprpp.org.ua/>), який забезпечує системний супровід неперервного професійного розвитку вчителів через впровадження комплексу взаємопов'язаних освітніх практик. Його діяльність орієнтована на створення гнучкого, відкритого та індивідуалізованого професійного середовища, у межах якого педагог має можливість не лише підвищувати кваліфікацію, а й проектувати та реалізовувати власну індивідуальну траєкторію професійного зростання.

Аналіз організаційно-методичної роботи Центру свідчить, що реалізовані освітні практики мають системний, комплексний та практико-орієнтований характер і спрямовані на забезпечення безперервності професійного розвитку педагогічних працівників відповідно до вимог освітньої політики та концептуальних положень Нової української школи. Передусім ключовим напрямом є консультативно-методичний супровід педагогічних працівників, який реалізується через систему індивідуальних і групових консультацій, методичну підтримку впровадження інноваційних технологій, а також супровід педагогічної діяльності в умовах динамічних змін нормативно-правової бази освіти.

Важливою складовою діяльності Центру є розвиток професійних спільнот учителів через методичні об'єднання, фахові зустрічі, майстерні, тренінги, обмін педагогічними практиками. Привертає увагу досвід залучення науково-педагогічних працівників до впровадження освітніх ініціатив із професійного розвитку вчителів, зокрема, професора Карпатського національного університету імені Василя Стефаника О. Цюняк, яка долучилася до роботи творчої лабораторії «Формування ключових компетентностей через креативні способи навчання» (<https://rogatyn.cprpp.org.ua/news/1772042507/>), що організована на базі Центру. Така взаємодія забезпечує інтеграцію теоретичних напрацювань і практичного досвіду, посилюючи практико-орієнтований характер неперервного професійного розвитку педагогів. Професором було акцентовано увагу на інноваційних стратегіях формування компетентностей майбутніх учителів початкової школи: проєктних і дослідницьких методиках, міждисциплінарних практикумах, кейс-технологіях, інтерактивних формах навчання, що розвивають критичне мислення й креативність. Разом із директором Центру С. Багрій окреслено перспективи подальшої співпраці, зокрема щодо проведення спільних науково-методичних заходів і тренінгів, практико-орієнтованих зустрічей. Також обговорено навчально-методичний посібник «Вчимося розуміти себе та інших: розвиток соціально-емоційних компетентностей здобувачів початкової освіти» (автор Л. Грицишин, вчитель початкових класів Княгининського ліцею), спрямований на методичне забезпечення розвитку соціально-емоційних компетентностей учнів початкової школи. Видання є цінним ресурсом для педагогічної практики й професійного розвитку вчителів.

Таким чином, означена модель діяльності Центру відповідає сучасним тенденціям трансформації післядипломної педагогічної освіти, оскільки поєднує інституційну підтримку, індивідуалізацію професійного розвитку й практико-орієнтоване навчання, що в сукупності забезпечує формування готовності педагога до інноваційної діяльності, постійного професійного самовдосконалення.

Не менш важливими ключовими тенденціями є *інклюзивна освіта та індивідуалізація освітнього процесу*, що безпосередньо впливають на зміст і спрямованість безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів. Реалізація інклюзивного навчання ґрунтується на принципах рівного доступу до освіти, врахування індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти та створення безпечного й підтримувального освітнього середовища. Професійний розвиток педагога має передбачати формування інклюзивної компетентності, готовності до диференціації навчального процесу, а також здатності до проєктування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти та ефективної взаємодії з командою психолого-педагогічного супроводу. Важливого значення набуває й опанування вчителями сучасних педагогічних і цифрових технологій, що забезпечують адаптацію змісту навчання до різних освітніх потреб, а також удосконалення компетенцій, що уможливлюють індивідуалізацію освітнього процесу в початковій школі. Вона реалізується через: диференційовані завдання (різні рівні складності вправ для учнів з різним рівнем підготовки); адаптивні цифрові платформи (LearningApps, Wordwall, Classtime); роботу в малих групах (кооперативне навчання «учень-учень»); картки-підказки й візуальні опори для дітей з ООП; формувальне оцінювання (щоденники досягнень, чек-листи, самооцінювання учнів).

Для безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів пріоритетного значення набувають *практики менторства, функціонування професійних спільнот, упровадження наставництва й коучингу* через системи формальної та неформальної підготовки, мережі професійної підтримки (Alexoroulous, & Dimas, 2023, с. 2635). Йдеться про перехід до моделі підтримувального й партнерського професійного зростання вчителя. До прикладу, менторство розглядається як ефективний механізм професійної підтримки як вчителів-початківців, так і досвідчених педагогів. В. Ворожбіт-Горбатюк, А. Боярська-Хоменко, С. Доценко (2021) зазначають, що менторство забезпечує передачу професійного досвіду, розвиток рефлексії та формування педагогічної майстерності через взаємодію у форматі «досвідчений педагог – молодий учитель».

Дослідники переконані, що менторський супровід учителя-початківця повинен здійснюватися у творчому тандемі вчителем-профі та науковцем-експертом в обраній предметній галузі. Окрім того, менторство позитивно впливає як на освітній процес, так і на професійну підготовку майбутніх педагогів; дружні стосунки, психолого-педагогічна підтримка, стимул до професійного розвитку і самовдосконалення є запорукою успішних менторських взаємин (Ворожбіт-Горбатюк, Боярська-Хоменко, & Доценко, 2021, с. 133–139). Аналіз сучасних наукових досліджень дає підстави стверджувати, що менторство в системі безперервного професійного розвитку вчителів є багатофункціональним феноменом, який забезпечує комплексний професійний супровід вчителя. Зокрема, адаптаційна функція менторства полягає у сприянні професійній соціалізації педагогів, передусім на етапі професійного становлення. Розвивальна функція проявляється у формуванні та вдосконаленні професійних компетентностей вчителя; підтримувальна функція пов'язана із забезпеченням психологічного й емоційного супроводу педагогічної діяльності. Дослідники наголошують, що менторство створює безпечне професійне середовище, в якому

педагог отримує підтримку, зворотний зв'язок і допомогу у подоланні професійних труднощів, що є важливим чинником профілактики емоційного вигорання (Ворожбіт-Горбатюк, Боярська-Хоменко, & Доценко, 2021, с. 133–139).

Професійні спільноти педагогів розглядаються як один із ключових ресурсів їхнього безперервного професійного розвитку, що забезпечує ціложиттєве навчання через взаємодію, співпрацю, обмін педагогічним досвідом (Feldman, 2020). У таких спільнотах відбувається колективне обговорення професійних проблем, спільний пошук ефективних педагогічних рішень, розроблення й упровадження інноваційних освітніх практик, а також взаємне навчання педагогів. Вважаємо, що участь у професійних спільнотах сприяє формуванню колективної професійної ідентичності, розвитку рефлексивної культури, інноваційного мислення вчителя, що є важливими складовими його безперервного професійного зростання.

У контексті європейського освітнього простору особливого значення набуває міжнародна платформа *eTwinning* (<https://www.etwinning.net/>), яка забезпечує професійне співробітництво педагогів різних країн. Вона створює умови для обміну досвідом, спільної розробки та реалізації навчальних проєктів, а також професійної взаємодії вчителів у цифровому середовищі. Участь у цій ініціативі дозволяє педагогам долучатися до вебінарів, тренінгів та інших форм професійного навчання, спрямованих на опанування сучасних освітніх підходів, цифрових технологій і інноваційних методик навчання.

На наше переконання, залучення вчителів початкових класів до міжнародних професійних спільнот, зокрема через *eTwinning*, є важливим чинником їхнього безперервного професійного розвитку. Це зумовлено тим, що така діяльність забезпечує розширення професійного досвіду, інтеграцію в європейський освітній простір, розвиток цифрової компетентності та формування готовності до впровадження інноваційних педагогічних практик у власній діяльності. Крім того, участь у спільних міжнародних проєктах сприяє розвитку навичок співпраці, міжкультурної комунікації та проєктного мислення, що є складовими сучасної професійної компетентності педагога.

У контексті безперервного професійного розвитку вчителів початкових класів педагогічний коучинг забезпечує індивідуалізацію навчання дорослого педагога, підтримку його внутрішньої мотивації та розвиток рефлексивного мислення, що є ключовими умовами ефективного професійного вдосконалення. Практичні приклади застосування педагогічного коучингу в системі неперервного професійного розвитку можуть включати: індивідуальні коуч-сесії з учителем, під час яких визначаються професійні цілі (приміром, упровадження інтерактивних методів навчання у 3–4 класах) та кроки їх досягнення; коучинг у процесі впровадження НУШ, коли педагог за підтримки коуча аналізує власні уроки, планує їх удосконалення, визначає труднощі; рефлексивні зустрічі після відкритих уроків, де вчитель самостійно оцінює ефективність методів навчання, а коуч допомагає сформулювати шляхи покращення; підтримка професійного вигорання, коли коучинг використовується для відновлення мотивації, пошуку ресурсів і балансу між професійною діяльністю та особистим життям.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що проблема безперервного професійного розвитку вчителя початкових класів в умовах сучасних освітніх трансформацій потребує переосмислення не лише як процесу періодичного підвищення кваліфікації, а як системоутворювального компонента професійної діяльності педагога й цілісної системи його професійного та особистісного зростання. Виявлені тенденції окреслюють ключові напрями цього процесу: цифровізація освіти і розвиток інформаційно-цифрової компетентності вчителів; індивідуалізація професійного розвитку; інтеграція інклюзивних практик та

персоналізація освітнього процесу; поширення менторства, наставництва й коучингу; активізація професійних спільнот і мереж підтримки.

Обґрунтовано, що безперервний професійний розвиток вчителя початкових класів доцільно розглядати як індивідуалізований, практико-орієнтований і рефлексивний процес, що реалізується через інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти, професійної взаємодії, цифрового навчання, менторства, педагогічного коучингу. Сучасна парадигма професійного розвитку вчителів початкових класів передбачає перехід від моделі класичного (нормативно-формалізованого) підвищення кваліфікації до моделі освіти впродовж життя з можливостями професіоналізації у підтримувальному професійному середовищі; від уніфікованого навчання – до персоніфікованих траєкторій особистісно-професійного зростання; від набуття компетентностей за усталеними методиками – до спільного творення професійного досвіду; від формальної сертифікації – до правдивої практичної результативності; від епізодичної підтримки – до безперервного науково-методичного супроводу. Це дає змогу розглядати вчителя початкових класів як активного суб'єкта власного професійного розвитку, а освіту дорослих – як стратегічний ресурс оновлення педагогічної професії, підвищення якості освіти в умовах суспільних та освітніх змін.

Виявлено, що зміст, специфіку організації безперервного професійного розвитку вчителя початкових класів доцільно розглядати у логіці освіти дорослих і ціложиттєвого навчання. Ефективний професійний розвиток вчителя має ґрунтуватися на поєднанні людиноцентричного, компетентнісного, андрагогічного, цифрового підходів, які забезпечують формування його готовності до діяльності в умовах постійних змін. У цьому контексті особливо важливого значення набуває діяльність центрів професійного розвитку педагогічних працівників, професійних спільнот, а також партнерська взаємодія між закладами освіти, науковими установами, професійними спільнотами.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у розробленні механізмів і критеріїв оцінювання ефективності безперервного професійного розвитку педагогічних працівників у центрах професійного розвитку, зокрема, щодо комплексної діагностики впливу освітніх практик на рівні сформованості професійної компетентності учителів початкових класів.

Список використаних джерел

- Барліт, О., Могілевська, В., & Сібіль, О. (2022). Інформаційно-цифрова компетентність як інструмент вибудовування індивідуальної траєкторії професійного розвитку. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету: електронне наукове фахове видання*, 13, 62–74. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2022.135>
- Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). Закон України «Про освіту» №2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). Закон України «Про освіту» №2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Ворожбіт-Горбатюк, В., Боярська-Хоменко, А., & Доценко, С. (2021). Предметно-методична компетентність вчителя через призму менторингу в закладі освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 2(3), 133–139. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.21>
- Лук'янова, Л. (2019). Провідні особливості навчання дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1, 73–82. <https://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/32>

- Лук'янова, Л., & Аніщенко, О. (2017). Освіта дорослих в Україні: нові можливості для розвитку педагогічної науки і практики. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*, 267–275. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719239/>
- Мельник, Н., & Шарієва, Р. (2025). Професійний саморозвиток педагогічних працівників: сучасні тенденції. *Нова педагогічна думка*, 2 (122), 34–39. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2025-122-2-34-39>
- Міністерство освіти і науки України. (2013, 14 серпня). Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти: наказ №1176. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1176729-13#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2016). Концепція «Нова українська школа». <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Міністерство освіти і науки України. (2018). *Концепція розвитку педагогічної освіти*. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
- Паньків, Г. (2023). Освіта впродовж життя: потреба чи вимога часу? *Академічні візії*, 17. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7695832>
- Савош, В.О. (2018). Смилова експлікація феномена «неперервна освіта»: суть, мета, функції, етапи, вияв на рівнях принципу та процесу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 2(93), 113–117. <https://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/181673/181569>
- Савченко, О. (2012). Дидактика початкової школи: підручник. Київ: Грамота, 502.
- Сурков, М. (2025). Стан і тенденції розвитку інформаційно-цифрової компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. *Ukrainian professional education*, 18, 156–166. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.18.347742>
- Хоменко, Л. (2023). Професійний розвиток вчителя-предметника в умовах цифрової трансформації освіти. *Професійна ідентичність і майстерність педагога. Наукові записки. Серія: Педагогіка*, 1, 111–119. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.23.1.14>
- Alexopoulos, N. & Dimas, H. (2023) Lifelong professional development and learning communities in contemporary schools: Views of primary school teachers. *Creative Education*, 2617–2641. <https://doi.org/10.4236/ce.2023.1413168>
- Asmare, M.A. (2025). Teachers' experiences of continuous professional development: Implications for policy and practice. *Social Sciences & Humanities Open*, 11, 101514. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101514>
- Feldman, J. (2020). The Role of professional learning communities to support teacher development: A social practice theory perspective. *South African Journal of Education*, 40, 1, 1–8. <https://doi.org/10.15700/saje.v40n1a1668>
- López-Martín, E., Gutiérrez-de-Rozas, B., González-Benito, A. M., & Expósito-Casas, E. (2023). Why do teachers matter? A meta-analytic review of how teacher characteristics and competencies affect students' academic achievement. *International Journal of Educational Research*, 120, 102199. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2023.102199>
- Tsiuniak, O., Yaremchuk, N., Haliuka, O., & Prots, M. (2024). Innovation in the professional formation and development of future teachers. *Insight: the psychological dimensions of society*, 11, 146–163. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-11-8>

References (translated and transliterated)

- Barlit, O., Mohilevska, V., & Sibil, O. (2022). Informatsiino-tsyfrova kompetentnist yak instrument vybudovuvannya individualnoi traiektorii profesiinoho rozvytku [Information and digital competence as a tool for building an individual trajectory of professional development]. *Vidkryte osvritnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu*, 13, 62–74. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2022.135> [in Ukrainian].
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2013, 14 serpnia). Haluzeva kontseptsiiia rozvytku neperervnoi pedahohichnoi osvity [Sectoral concept of development of continuous pedagogical education]: Nakaz №1176. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1176729-13> [in Ukrainian].

- Khomenko, L. (2023). Profesiyni rozvytok vchytelia-predmetnyka v umovakh tsyfrovoy transformatsii osvity [Professional development of a subject teacher in the conditions of digital transformation of education]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohika*, 1, 111–119 [in Ukrainian].
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016). *Kontseptsiiia «Nova ukrainska shkola»* [Concept «New Ukrainian School»]. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2018). *Kontseptsiiia rozvytku pedahohichnoi osvity* [Concept of pedagogical education development]. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedahogichnoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Lukianova, L. (2019). Providni osoblyvosti navchannia doroslykh [Leading features of adult learning]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 1, 73–82. <https://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/32> [in Ukrainian].
- Lukianova, L., & Anishchenko, O. (2017). Osvita doroslykh v Ukraini: novi mozhlyvosti dlia rozvytku pedahohichnoi nauky i praktyky [Adult education in Ukraine: New opportunities for the development of pedagogical science and practice]. *Naukove zabezpechennia rozvytku osvity v Ukraini: aktualni problemy teorii i praktyky (do 25-richchia NAPN Ukrainy)*, 267–275. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719239/> [in Ukrainian].
- Melnyk, N., & Shahiieva, R. (2025). Profesiyni samorozvytok pedahohichnykh pratsivnykiv: suchasni tendentsii [Professional self-development of pedagogical workers: Modern trends]. *Nova pedahohichna dumka*, 2(122), 34–39. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2025-122-2-34-39> [in Ukrainian].
- Pankiv, H. (2023). Osvita vprodovzh zhyttia: potreba chy vymoha chasu? [Lifelong education: A necessity or a demand of the time?]. *Akademichni vizii*, 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7695832> [in Ukrainian].
- Savchenko, O. (2012). *Dydaktyka pochatkovoi shkoly* [Didactics of primary school]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
- Savosh, V. O. (2018). Smyslova eksplikatsiia fenomena “neperervna osvita”: sut, meta, funktzii, etapy, vyiv na rivniakh pryntsyphu ta protsesu [Semantic explication of the phenomenon “continuous education”: Essence, purpose, functions, stages, manifestation at the levels of principle and process]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky*, 2 (93), 113–117. <https://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/181673/181569> [in Ukrainian].
- Surkov, M. (2025). Stan i tendentsii rozvytku informatsiino-tsifrovoy kompetentnosti u vitchyzniani ta zarubizhnii pedahohitsi [State and trends in the development of information and digital competence in domestic and foreign pedagogy]. *Ukrainian Professional Education*, 18, 156–166. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.18.347742> [in Ukrainian].
- Vorozhbit-Horbatyuk, V., Boiarska-Khomenko, A., & Dotsenko, S. (2021). Predmetno-metodychna kompetentnist vchytelia cherez pryzmu mentorynhu v zakladi osvity [Subject-methodological competence of a teacher through the prism of mentoring in an educational institution]. *Akademichni studii. Seriya «Pedahohika»*, 2(3), 133–139. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.21> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, 5 veresnia). Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»] № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

Отримано / Received: 06.04.2026.

Прорецензовано / Revised: 18.05.2026.

Схвалено до друку / Accepted: 16.06.2026.

Опубліковано / Published: 30.06.2026.

АВТОРСЬКІ ДЕКЛАРАЦІЇ

Етична політика

Автор(и) підтверджує(ють), що під час підготовки та подання статті було дотримано положень Етичної політики журналу, а також загальноприйнятих принципів академічної доброчесності відповідно до рекомендацій COPE (Committee on Publication Ethics).

Політика конфлікту інтересів

Автор(и) заявляє(ють), що не має(ють) жодного фактичного чи потенційного конфлікту інтересів, який міг би вплинути на результати, інтерпретацію або виклад матеріалів дослідження.